

Lektio

Susanna Laamanen

Suomirockin matkailutarinoiden rakentuminen 1985–1999: Historiaa, ajankuvaa ja universaaleja tunteita

Aloittaessani suomirockin matkailuteemaisia lauluja käsittelevää väitöskirjaani kirjoitin, kuinka 1900-luvun alkuvuosikymmeninä laulut rakensivat mielikuvia kaukaisista maista. Ne kertoivat tarinoita eri maiden ihmisistä ja loivat sanojen ja sävelten avulla ympäristön kuvauksia paikoista, jotka olivat vielä suurimmalle osalle suomalaisista ennen kokemattomia. Tutkimuksessani kirjoitin myös, kuinka kansainvälinen matkailu kasvoi vuosikymmenten kuluessa: kuinka suomalaiset ottivat etelänlomien ensiaskeleita 1960- ja 1970-luvuilla, ja kuinka tutkimukseni vuosikymmeninä, 1980–1990-luvuilla, matkailu arkipäiväisty – laulujen kohteet olivat usein myös itse koettuja.

Tutkimusta tehdessäni ajattelin kansainvälisen matkailun jatkavan omalla kasvu-urallaan, kunnes väitöskirjaa

viimeistellesäni huomasin tutkimusaineistoni olevan erityisen ajankohtainen: Maailmaan oli tullut globaali pandemia, joka seisautti kansainvälisen matkailun monilta osin. *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä* julkaistiin 3.10.2020 kirjoitus otsikolla: ”Jossakin on maa: Suomalaiset ovat aina kaivanneet jonkin muualle. Koronaviruspandemia estää nyt matkailun, mutta tutut laulut vievät meidät joka päivä aavan meren tuolle puolen.”

Lehtikirjoituksessa annettiin kapalesuosituksia, joiden mukana voisi hetkeksi matkustaa Suomen rajojen ulkopuolelle. Pandemian ja matkustusrajoitusten myötä populaarimusiikin tarjoamista mielenmatkoista tuli jälleen portti matkailun maailmaan. Tänä päivänä laulujen tarinoissa ja paikoissa on tuttuutta. Ne eivät ole enää samalla tavoin kaukaisia, kuviteltuja ja eksoottisia kuin sata vuotta sitten, mutta ne tarjoavat yhä pakoa arjesta, haaveita, muistoja ja tarinoita matkailuilmiöstä, joka on osa nykykulttuuria ja osa monen arkipäivää.

Oma matkailututkimuksen oppiaineeseen paikantuva koulututukseni ja lauluntekijän taustani johdattivat minut kulttuurintutkimuksen ja populaarimusiikin tutkimuksen pariin sekä suomirockin matkailutarinoita käsittelevään väitöskirjatyöhön.

Suomirockin matkailutarinoiden tutkimus ja merkitys

Matkailuteemaiset laulut välittävät käsitteitä liikkeellä olon tarpeesta, vieraista paikoista ja ihmisistä. Ne toimivat haaveiden, kokemusten ja muistojen kieleinä. Ne rakentavat ja uusintavat tarinamalleja ja kerrontatapoja kansainvälisestä matkailusta ja suomalaisten roolista siinä. Näiden laulujen tutkimus tuottaa kiinnostavaa ja tärkeää tietoa musiikin roolista matkailukuvausten välittäjänä eri vuosikymmeninä ja eri genreissä. Väitöskirjassani nostan esiin tämän kiinnostavan aiheen ja annan äänen suomirockille, joka kulttuurihistoriamme osana on myös tärkeä tutkimuskohde. Tieteidenvälisen tutkimuksen avulla rakensin uutta tietoa matkailun ja suomenkielisen rocklyriikan välisestä yhteydestä ja populaarimusiikin tarinamalleista.

Tutkimuksessa matkailuilmiötä lähestytään erilaisten käsitteiden avulla. Suomirockilla on kuitenkin vapaus kertoa matkateemaisia tarinoita ilman matkailuelinkeinon ja tilastoinnin tarpeisiin luotuja virallisia määritelmiä. Matkailun määritelmä ei ole myöskään matkailututkimuksessa selkeä, ja voidaan kysyä mikä kaikki voidaan laskea matkailuksi. Miten käsittelemme kirjojen, elokuvien tai laulujen myötä tapahtuvaa mielikuvituksellista matkailua tai nykypäivän

virtuaalimatkailua? Liikkeellä olon ta-
poja on paljon, jolloin matkailun ja mat-
kailijan määritelmät vaihtelevat tilanne-
kohtaisesti. Tutkimuksessani keskityn
kansainväliseen vapaa-ajanmatkailuun,
mutta ymmärrän samalla laulujen tiuk-
koja teoreettisia määritelmiä pakenevan
luonteen.

Liikkuvuuden tutkimus on ollut pin-
nalla 2000-luvun alkuvuosista asti, ja
matkailu on osa liikkuvuuden maailmaa.
Tutkimuksessani käsittelen liikkuvuutta
matkailun ja musiikkikappaleiden näkö-
kulmista. Liikkuvuus on läsnä musiikis-
sa monitasoisesti, sillä musiikin tuotta-
mat matkailun mielikuvat liikkuvat niin
ihmisten välillä kuin ajallisesti; ne liik-
kuvat esittäjältä kuulijalle ja vuosikym-
menestä toiseen. Julkaistun musiikin
matkailutarinat siirtyvät eri formaateis-
sa aina uusille vuosikymmenille ja uu-
sien ihmisten kuultaviksi. Ajattelen suomirockin matkailukuvausten tarinallis-
tavan moninaisia liikkuvuuden muoto-
ja, jolloin aineiston kappaleet kietoutu-
vat osaksi laajaa liikkuvuuden verkostoa.

Tutkimukseni pääaineisto sisälsi 20
suomenkielistä kappaletta viideltätois-
ta eri artistilta ja yhtyeeltä sekä tausta-
aineiston, joka sisälsi 47 tutkimustee-
maa sivuavaa kappaletta. Artistien ja yh-
tyeiden musiikilliset tyyli vaihtelivat
niin punkin, iskelmän kuin jazzin sävy-
jen myötä, mutta yhteisenä nimittäjänä

pidän niiden kuulumista suomirockin
historiaan. Tutkimuksessani analysoin
vuosien 1985–1999 suomirockia ja sen
ulkomaanmatkailua kuvaavia sanoituk-
sia matkailijatyypin, matkakohteen ku-
vauksen ja matkailun affektiivisuuden
näkökulmista. Tutkimusaineisto alkaa
1980-luvun puolivälistä, jolloin suomi-
rock eli kultakauttaan, ja päättyy uuden
vuosituhannen kynnykselle, aikaan, jol-
loin raskas rock ja naisrokkarit nousivat
listojen kärkeen. Myös matkailun puo-
lella suomalaisten ulkomaanmatkailu eli
vahvaa kasvuvaihetta 1980-luvun puo-
livalisissä ja alkoi jälleen kehittyä 1990-
luvun laman jälkeen monimuotoistuen
uuden vuosituhannen myötä. Tämä
aikavälin rajaus avasi kiinnostavan aika-
ikkunan niin suomirockin kuin matkai-
lun näkökulmasta.

Tutkimuksessani halusin nostaa
esiin suomirockin äänen, sen kappaleet.
Ensisijaisesti analysoin laulujen lyriik-
kaa, mutta samaan aikaan tarkastelin ta-
rinoiden kerrontakontekstia, säveliä, so-
vitusta ja laulutapaa käyttäen runo- ja
musiikkianalyysin työkaluja. Matkailu-
markkinointi luottaa mielikuvien voi-
maan ja samalla tavoin musiikki raken-
taa mieliimme kuvia eri maista, matkai-
lijoista ja matkailun muodoista. Mie-
lessämme on mentaalisia karttoja, joi-
ta hyödynnämme kuunnellessamme
musiikin matkailuteemaisia kappaleita.

Meillä ihmisillä on Aristoteleen mime-
siksien mukaisesti kyky kuvitella asioita:
sanojen, sävelten ja esittämistavan mer-
kitysten avulla saamme luotua visuaali-
sen maiseman. Merkitykset rakentavat
laulujen tarinaa ja mielikuvia.

Tutkimukseni sisältö ja jaottelu ra-
kentui metaforiseen ajatukseen mu-
siikkikappaleista postikortteina, sillä
musiikki omaa postikorttien kaltaisen
luonteen matkailun maailmaa koskevan
kuvaston luomisessa ja kollektiivista ta-
juntaa heijastavana populaarikulttuu-
rin tuotteena. Lauletuissa, tarinallis-
sa musiikkikappaleissa sanoilla on vah-
va merkitys viestin välittämisessä. Suo-
mirockin kappaleilla on mahdollisuus
kertoa jotain meistä ja maailmasta, ta-
voistamme hahmottaa ja representoida
ympäriällä olevaa maailmaa sekä ihmisiä
– sanoittaa niitä tarinoiksi ja ajatuksiksi.

Johtopäätöksiä: matkailijatyypin, matkakohteen kuvaus, matkailun affektiivisuus

Tutkimukseni lyriikoiden matkailijat ja-
kaantuivat juhliiviin turisteihin ja loma-
matkailijoihin sekä nomadeihin, jotka
jatkavat suomalaisen populaarimusii-
kin kulkuriteemaa. Kun miehiset turisti-
karnevaalit liittyivät erityisesti Viroon,
Venäjään ja Thaimaahan, niin nomadi-
ja kulkurihengessä kulkevat matkailijat

suuntasivat tarinoissa Länsi-Euroopan kaupunkeihin tai kaukomaille. Matkailijatyypin ja kohdevalintojen yhteys oli hyvin vahva. Aiemmin mainitsemassani *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen* kirjoituksessa esiteltiin 12 erilaista toimituksen kokoamaa matkailuteemaisista Spotify-soittolistaa. Nämä soittolistat tarjoavat mielenmatkoja suomenkielisen musiikin avulla esimerkiksi kaupunkilomille, rantalomille, aktiivilomille ja kiertomatkoille. Myös travellereille on oma listansa tarjolla. Näiden soittolistojen paljous kertoo matkailuilmion laajuudesta ja monipuolisuudesta, mutta toisaalta ne osoittavat myös matkailun stereotyyppiat.

Matkailu on täynnä mielikuvia ja stereotyyppioita eri maista ja erilaisista matkailijoista. Nämä tyyppitykset näkyivät myös suomirockin tarinoissa. Lopulta matkailutarinoiden keskiöön nousi laulujen puhuja, joka paljasti matkailun luonteen. Matkailutarinoissa oli lopulta kyse ihmisenä olemisesta: omasta osasta Suomessa ja koko maailmassa. Matkailu oli näiden kysymysten näyttämö. Liikkeellä olo oli matkailullista pyhiinvaellusta – niin karnevalismia kuin syvempiä pohdintoja sisältävää.

Tutkimukseni yhteenvedossa hyödynsin Aristoteleen retorisia ulottuvuuksia, vaikuttamisen keinoja. Kappaleissa laulujen *etos*, esittäjän vakuut-

tavuus, näkyi matkailutarinoiden tyylissä, joka oli uskollinen kunkin artistin tai yhtyeen omalle ilmaisulle. Popedan miehinen perusrock ja karnevaalihenkiiset idänmatkat sopivat juuri Popedalle, ja nomadin elämä eksistenssin pohdintoineen kuului luontevasti Pelle Miljoonalle. Matkailuilmion moninaisuus antaa jokaiselle lauluntekijälle mahdollisuuden omanlaisen tarinan hyödyntämiseen.

Matkailutarinoiden *paatos* näkyi laulujen tavoissa käyttäen hyväkseen matkailuun liittyviä tunteita, joihin kuulijan on helppo samaistua. Tarinoista välittyvät affektit ja emootiot syntyivät, kun laulujen matkailija kohtasi ympäröivän maailman sekä oman elämäntilanteen. Sanoitusten tunnevaikutusta lisättiin musiikillisilla elementeillä ja esittämistavoilla. Molli lisäsi kaihon tuntua ja aggressiivinen laulutapa matkailijan ärsyyntynyttä olotilaa.

Laulujen *logos*-elementeissä luotettiin tuttuihin tarinoihin ja ympäristön merkkeihin. Tuttuudella kuulija saadaan nopeasti sisälle laulun tarinaan. Stereotyyppiset maskuliiniset turistimatkat tai perheen autoloma nojaavat populaarikulttuurissa jo kerrottuihin tarinoihin sekä todellisiin matkailutyyppeihin. Eri maiden ja kaupunkien luonto, historia ja tunnetut maamerkit Eiffel-tornista sfinksiin olivat lauluissa matkailun pe-

ruskuvastoa. Samalla tavoin suomirocktiin upotetut viitteet eri musiikkikulttuurien rytmeistä, melodioista ja soittimista olivat yksi – ja populaarimusiikissa paljon käytetty – keino johdattaa kuulija pois kotimaasta. Orienttiin viittaavat sävelkulut, itäinen eksotiikka ja mystisyys, latinalaisrytmit, afrikkalainen rummutus ja Tyynenmeren alueen musiikkiin viittaava pehmeän keinuva rytmi olivat aineiston suomirockissakin käytettyjä tapoja siirtää kuulija toiseen maahan ja musiikkikulttuuriin. Kappaleissa käytettiin myös paikkaa kuvaavia äänimaisia siirtämään kuulija haluttuun ympäristöön. Vieraskielinen puhe ja soittimet kuvasivat arkipäivää Chilesä, ja virkailijoiden kuulutukset ja humalaisen matkailijan puhe olivat merkkejä lentokentästä ja turistikarnevaalin alkamisesta.

Suomirockin matkailutarinoiden paikat ovat todellisuuden tulkintoja. Kaupungit ja maat ovat olemassa, mutta lauluissa ne ovat tarinoiden näyttämöitä, jotka on rakennettu laulua varten. Lauluntekijä ei välttämättä ole käynyt kohteessa, vaan kirjoitettu ympäristö on luotu mielikuvien avulla. Tämä voi olla yksi syy, miksi aineiston kappaleista suurin osa vierailee yleisesti tunnetuissa matkakohteissa. Näiden kohteiden valinta auttaa myös kuulijaa saamaan nopeasti kiinni paikasta ja sen maisemasta. Eni-

ten lauluissa liikuttiin Euroopan tutuissa kohteissa. Esimerkiksi Viro on helposti ymmärrettävä määränpää suomalaisille, ja mielikuvat maasta suomalaisine matkailijoinen ovat oivaa tarinamateriaalia. Tutkimuksen tausta-aineisto osoitti kuitenkin, kuinka eri maat ovat näkyneet laajasti 1980–1990-lukujen suomi-rock-kappaleissa, mutta matkailuteema pienentää selkeästi kohdevalikoimaa stereotyyppisiin matkakohteisiin.

Tunteet

Vapaaehtoinen matkaan lähtö tarvitsee jonkin voiman, joka työntää pois. Aineiston analyysissä osoitin, kuinka kotimaan olot olivat vahva liikkeelle saava voima työväenluokkaa ja työttömiä matkailijoita kuvaavissa kappaleissa. Arki Suomessa oli yksinäistä, köyhää ja toisteista. Loma tuo hetken helpotuksen arkeen ja on pakoa kotimaan elämästä. Eskapismien halu ja toiseen identiteettiin siirtyminen näkyivät myös positiivisina kohdekuvinä. Espanja näyttäytyi romanttisena ja vetovoimaisena kohteena nuorelle suomalaistytölle Tarharyhmän stereotyyppisessä matkatarinassa *Carlos (suomalaisytytön traaginen rakkaustarina Espanjassa)*.

Nomadisissa, kulkurisävyjä omavissa matkailutarinoissa lähtöön liittyvät affektiiviset syyt eivät näkyneet selkeäs-

ti, mutta rivien välistä oli luettavissa positiivisia tunnesävyjä, jotka liittyivät unelmiin sekä muutoksen ja seikkailun odotukseen. Toinen merkittävä ryhmä kertoi liikkeelle lähdön sanottamattomista syistä, sisäisestä levottomuudesta, pakosta lähteä. Seikkailunhalu ja romantiset unelmat veivät lyriikoiden matkailijoita Aasiaan, Etelä-Amerikkaan ja Euroopassa esimerkiksi Ranskaan.

Sanoitukset toivat esiin ajatuksen matkasta elämän metaforana. Matkailun määreet syyn, keston, matkailijatyypin ja matkustustavan suhteen eivät olleet keskiössä. Matka on kuin elämä risti-riitoineen, risteyksineen, monine tunteineen ja tapahtumineen. Matkailu ja vieraan kulttuurin kohtaaminen ovat hyvät konteksti elämän pohdintoille. Toisaalta näiden kappaleiden sisällön voi nähdä myös postmoderniin aikaan kuuluvana liikkeellä olona. Erityisesti Tommi Läntisen musiikista piirryi esiin liikkeellä olon tarve ja eksistenssiin liittyvät pohdinnat. Myös Pelle Miljoona maailmankansalaisena esitti oman matkailutarinansa tämän teeman kautta: paikalleen ei voi jäädä, vaan matka jatkuu aina uudestaan.

Humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on ollut viime vuosikymmeninä kasvava kiinnostus tunteita kohtaan. Liikkeellä olo on hyvin affektiivista: se on kohtaamista

niin maailman kuin itsensä kanssa. Aineiston analyysissä osoitin, kuinka suomirockin matkailutarinat olivat lopulta tarinoita rakkaudesta, yksinäisyydestä ja pettymyksistä. Aineiston kappaleissa sekoittuvat fakta ja fiktio, mutta kohteiden todellinen olemassaolo, matkailutarinoiden tuttuus sekä laulun matkailijoiden universaalit emootiot antoivat näille todellisuuden tulkinnoille pop-sosiologisen ulottuvuuden. Kappaleiden matkailutarinoiden tunnekokemukset jakaantuivat eksistenssiin liittyviin pohdintoihin, levottomuuden tunnesävyihin, hedonismiin ja karnevaaliriemuun, pettymykseen sekä rakkauteen ja yksinäisyyteen.

Matkailu on mielikuvateollisuutta monella tapaa ja matkailuelinkeino pyrkii välttämään negatiivisia mielikuvia ja negatiivisten affektien syntyä, mutta ihmisten omat tarinat ja populaarikulttuuri voivat tuoda niitä esiin. Tämä näkyi aineiston kappaleissa. Suomirock toi esiin myös matkailijan pettymykset. Pettymyksen tunnekokemukset liittyivät aineiston kappaleissa usein rakkauteen ja yksinäisyyteen. Toisin sanoen yksinäisyys johtui usein nimenomaan rakkauden aiheuttamista pettymyksistä. Puolet aineiston kappaleista käsitteli yksinäisyyttä. Yksinäisyys liittyi niin matkalle lähdön syihin kuin matkalla koettuihin tunteisiin. Suomalaisissa iskel-

missä yksinäisyys-teema on ollut hyvin käytetty laulunaihe vuosikymmenestä toiseen. Teema jatkui suomirockin matkailutarinoissa todellisuuden tulkintoina. Aineiston ajankohtana matkailu oli jo arkipäiväisempää aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna ja tämä on voinut lisätä tunteista kertomista matkailuteemaisten laulujen avulla. Ajankohta ja genre, suomirock, ovat voineet myös laajentaa kerronnan tapoja.

Suomirockin tekijät hyödynsivät ilmaisussaan niin iskelmän romanttista kuvausta eksotiikalla täydennettynä kuin rockin arkipäiväisempää ja suorempaa ilmaisua. Matkailuteemaisten laulujen tutkiminen tuo esiin matkailun merkittävän roolin maailmassa ja ihmisten elämässä. Aineistoni matkailuteemaisiin kappaleisiin kietoutuu monta asiaa, jotka piirtyivät esiin tulkinnan myötä. Näitä olivat yhteys suomalaisen populaarimusiikin historiaan ja laulujen matkailuteemaisiin sisältöihin, ajankuva, universaalit tunnekokemukset, kuten rakkaus, yksinäisyys ja pettymys, eksistenssin käsittely matkalla olon avulla sekä matkailutarinoiden, maakuvien ja matkailijatyyppien uusintaminen ja rakentaminen. Tulevaisuudessa on kiinnostavaa tutkia, näkyvätkö esimerkiksi ilmastonmuutos tai globaalit pandemiat lauluissa.

Lopuksi esitän otteet kahdesta eri-

tyyppisestä aineistoni laulusta. Ensimmäisenä Miljoonasateen *Ikäväni Tallinaan* (1993, san. Heikki Salo):

Korvauksia tuhlaamaan
Suomenlahden taa.
Mä ja Harri lähdettiin,
kun ei keksitty muutakaan.
Me mentiin Viru-hotelliin
ja pantiin pelti kii,
katos, korvausrahat Tallinnassa
riittää eliittiin.

Toisena esimerkkinä Pelle Miljoonan *Puerto Montt* (1992, san. Pelle Miljoona):

Muistan kävelyt tuulisella rannalla,
maan värähtelyn yössä etelän.
Yksinäisen valaan itkun
utuisella ulapalla,
se oli kärsinyt mua paljon enemmän.
Mua ei vaivannut mikään,
en kaivannut ketään,
ei kiire minnekään,
en voinut jäädä sinnekään.

Teksti perustuu FT **Susanna Laamasen** väitöskirjasta *Suomirockin matkailutarinoiden rakentuminen 1985–1999* laadittuun lektioon, joka on esitetty väitöstilaisuudessa 5.2.2021 Itä-Suomen yliopistossa.